

LEGAL STATUS AND LEGAL BASIS FOR THE ACTIVITIES OF BUSINESS ENTITIES IN UZBEKISTAN

Djadigerov Timur Makhsetovich

(teacher-trainee of the Department of Business Law of the Faculty of Law of the Karakalpak State University)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14293655>

ARTICLE INFO

Received: 01st December 2024

Accepted: 06th December 2024

Online: 07th December 2024

KEYWORDS

Business entities, individual entrepreneurs, licensing, insurance, labor legislation, legal literacy, public services center, business code.

ABSTRACT

The role of business entities in the development of the market economy in the Republic of Uzbekistan occupies a central place. Regulation of their legal status and activities is a necessary condition for ensuring the stability of the national economy, improving the investment climate and developing competitive entrepreneurship. This article discusses the legal status of business entities, legislative acts regulating their activities and practical problems.

ПРАВОВОЙ СТАТУС И ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУБЪЕКТОВ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ

Джадигеров Тимур Махсетович

(преподавателя-стажера кафедры бизнес-права юридического факультета Каракалпакского государственного университета)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14293655>

ARTICLE INFO

Received: 01st December 2024

Accepted: 06th December 2024

Online: 07th December 2024

KEYWORDS

Субъекты предпринимательства, индивидуальный предприниматель, лицензирование, страхование, трудовое законодательство, правовая грамотность, Центр государственных услуг, Предпринимательский кодекс.

ABSTRACT

В развитии рыночной экономики в Республике Узбекистан основную роль играют субъекты предпринимательства. Регулирование их правового статуса и деятельности является необходимым условием обеспечения стабильности национальной экономики, улучшения инвестиционного климата и развития конкурентоспособного предпринимательства. В этой статье речь идет о правовом статусе субъектов предпринимательства, законодательстве, регулирующем их деятельность, а также о практических проблемах.

ЎЗБЕКСТАНДА ИСБИЛЕРМЕНЛИК СУБЪЕКТЛИРИНИŇ HUQÍQÍY STATUSÍ HÁM OLARDÍŇ ISKERLIGIN ÁMELGE ASÍRÍW TIYKARLARÍ

Djadigerov Timur Maxsetovich

(Qaraqalpaq mámleketlik universiteti Yuridika fakulteti Puqaralıq ham biznes huqıqı kafedrası stajyor-oqıtıwshısı)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14293655>

ARTICLE INFO

Received: 01st December 2024

Accepted: 06th December 2024

Online: 07th December 2024

KEYWORDS

Isbilermenlik subyektlari, jeke tártiptegi isbilermen, licenziyalaw, qamsızlandırıw, miynet nızamshılıǵı, huqıqiy sawatxanlıq, mámleketlik xızmetler orayı, Isbilermenlik kodeksi.

ABSTRACT

Ózbekstan Respublikasında bazar ekonomikasın rawajlandırıwda isbilermenlik subyektlarinin roli tiykarǵı orın iyeleydi. Olardin huqıqiy statusı hám iskerligin tártipke salıw milliy ekonomikanın turaqlılıǵın támiyinlew, investicion ortalıqtı jaqsılaw hám básekige shıdamlı isbilermenlikti rawajlandırıwdın zárúr shárti esaplanadı. Bul maqalada isbilermenlik subyektlarinin huqıqiy statusı, olardin iskerligin tártipke salıwshı nızam hújjetleri hám ámeliy mashqalalar haqqında sóz júritiledi.

Sonǵı jıllarda Ózbekstan húkimeti isbilermenlikti qollap-quwatlaw, onın huqıqiy tiykarların bekkemlew hám bul procesti ápiwayılastırıw boyınsha keń kólemlı reformalardı ámelge asırdı. Sonın menen birge, Ózbekstan Respublikasınıń “Isbilermenlik iskerligi erkinliginiń kepillikleri haqqında” ǵı nızamı hám basqa normative hújjetler bul subyektlardin huqıqiy statusın belgilewde huqıqiy tiykar bolıp xızmet etpekte. Bul huqıqiy tiykarlar isbilermenlik iskerligi erkinligin támiyinlew, jeke múlkti qorǵaw hám ekonomikalıq iskerliktiń nızamlı sheńberde ámelge asırılıwın támiyinlewge qaratilǵan.

Ózbekstandaǵı isbilermenlik iskerligi subyektlarin hár qıylı tiykarlarǵa tayanıp klassifikaciyalawǵa boladı. Mısalı, shólkemlestiriw-huqıqiy formasına kóre, jallanıp islep atıran jumısshı-xızmetkerler sanına kóre, isbilermenlik iskerliginiń túrlerine kóre, isbilermenlik iskerligin jeke ózi yamasa topar bolıp ámelge asırıwına qarap klasslarǵa ajratıw múmkin.

Sonın menen birge, isbilermenlik huqıqı subyektlari bir neshe túrlerge de bólinedi. Subyektlardi klaslarǵa ajratıw olardin múlkshilik forması (mısalı, puqaralardin jeke múlki, jámáát múlki hám mámleket múlkine tiykarlangan), wákillikleri (yaǵnıy tikkeley isbilermenlik iskerligin ámelge asırıwshı kárxanalar yamasa basqarıwdı ámelge asırıwshı subyektlar kibi), shaxslar (fizikalıq hám yuridikalıq) hám iskerlik túrine (kommerciyalıq hám kommerciyalıq emes) qaray belgilenedi.¹

Ózbekstan Respublikasınıń “Isbilermenlik iskerligi erkinliginiń kepillikleri haqqında” ǵı nızamda isbilermenlik iskerliginiń tiykarǵı túsinikleri belgilengen. Bul nızamǵa muwapıq, isbilermenlik subyekti ekonomikalıq iskerlikti dárámat alıw maqsetinde ámelge asırıwshı hám nızamlı tiykarda dizimnen ótken yuridikalıq hám fizikalıq shaxs sıpatında táriyplenedi. Isbilermenlik subyektinin huqıqiy statusı onın mámleket tárepinen tán alınatuǵın ekonomikalıq iskerlik qatnasıwshısı sıpatında anıqlaydı hám olarǵa tiyisli huqıq hám minnetlemelerdi beredi.

¹ Isbilermenlik (biznes) huqıqı (sabaqlıq) / Avtorlar toparı – T.: TDYU, 2019. – 218 bet.
<https://drive.google.com/file/d/1riZlVW0TeRY1LM1c9k39adR3x8R-7qF/view>

Nızamda kórsetiliwinshe olardıń huqıqıy statusın belgilewshi tiykarǵı elementler tómendegilerden ibarat:

- Mámleketlik dizimnen ótiw basqıshı;
- Iskerlik túri hám huqıqıy formasına mas ráwishte huqıq hám minnetlemelerdi anıqlaw;
- Isbilermenlik subyekti tárepinen ámelge asırılatuǵın ekonomikalıq iskerliktiń nızamshılıq sheńberinde bolıwı.

Isbilermenlik subyektleri ushın ekonomikalıq iskerliginiń nızamlı kepillikleri, yaǵnıy, jeke múlkke qolqatılmaslıq, báseki ortalıǵın qollap-quwatlaw hám huqıqıy qorǵaw sisteması sıyaqlılar úlken áhmiyetke iye. Bul kepillikler eń aldı menen, Ózbekstan Respublikası Konstituciyasında, sonday-aq, “Isbilermenlik iskerligi erkinliginiń kepillikleri haqqında”ǵı, “Ózbekstan Respublikası Prezidenti janındaǵı Isbilermenlik subyektleriniń huqıqları hám nızamlı máplerin qorǵaw boyınsha wákil haqqında”ǵı, “Investiciya hám investiciya iskerligi haqqında”ǵı nızamlarda óz kórinisin tapqan.

Házirgi kúnde mámleketimizdegi barlıq isbilermenlik penen shuǵıllanıwshı subyektlar birden-bir qatlamǵa – kishi biznes subyektlarına kiredi. Óz ornında kishi biznes subyektlari bir neshe túrlerdi óz ishine aladı. Olarǵa jeke tártiptegi isbilermenler, yuridikalıq shaxslar (AJ, JSh), kishi kárxanalar, jumısshılar sanına qaray bir neshe toparǵa ajratılǵan mikrofirmalar) sıyaqlılar kiredi.

Hár bir mámlekette isbilermenlik subyektlari iskerligin tártipke salıwdıń tiykarı olardıń huqıq hám minnetlemelerin belgilep beriwden baslanadı. Mámleketimizde de isbilermenlik subyektlarına tómendegi huqıqlar berilgen:

- nızamshılıqta qadaǵan etilmegen hár qanday iskerlikti ámelge asırıw;
- yuridikalıq shaxs bolǵan bassqa isbilermenlik subyektlariniń qatnasıwshıları bolıw;
- múlk huqıqı tiykarında ózine tiyisli bolǵan mal-múlkke iyelik etiw, onnan paydalanıw hám oǵan biylik etiw;
- óz iskerligi baǵdarların, tovarlar (isler, xızmetler) jetkerip beriwshilerin hám óz tovarlarınıń (isleriniń, xızmetleriniń) tutınıwshıların erkin ráwishte saylaw;
- isbilermenlikten sheklenbegen muǵdarda dáramat (payda) alıw (tovarlar (isler, xızmetler) bazarında ústem dárejeni iyelep turǵan isbilermenlik subyektlari kirmeydi);
- barlıq islep shıǵarıw qárejetleriniń ornı qaplanıp, salıqlar hám basqa májbúriy tólemler tólingeninen soń qalǵan dáramatqa (paydaǵa) erkin iyelik etiw (sud tártibindegi májbúriy óndiriw jaǵdayları buǵan kirmeydi);
- sırtqı ekonomikalıq iskerlikti ámelge asırıw.

Sonıń menen birge “Isbilermenlik iskerligi erkinliginiń kepillikleri haqqında”ǵı nızamniń 9-statyasında subyektlariniń minnetlemeleri de kórsetilgen bolıp, ózleri dúzgen shártnamalardan kelip shıǵatuǵın minnetlemelerdi orınlaw, salıqlar hám basqa májbúriy tólemlerdi tólew, báseki haqqındaǵı hám tutınıwshılardıń huqıqların qorǵaw haqqındaǵı nızamshılıq talaplarına ámel etiw sıyaqlı basqa da minnetlemeleri belgilep qoyılǵan.

Isbilermenlik iskerligin ámelge asırıw tiykarları jámiyettiń ekonomikalıq rawajlanıwı, jańa jumıs orınların jaratıw hám innovacion ideyalardı turmısqa engiziwde tiykarǵı faktor esaplanadı. Bunday tiykarlar nızamshılıqqa kóre tómendegilerdi óz ishine qamtıydı:²

² “Isbilermenlik iskerligi erkinliginiń kepillikleri haqqında”ǵı nızam: <https://lex.uz/docs/-2006789>

1. Subyektlerdi mámleketlik dizimnen ótkeriw;
2. Isbilermenlik subyektleriniń ayırım túrlerin licenziyalaw;
3. Subyektlerdiń múlkiy tiykarları, olardı kreditlew hám qamsızlandırıw;
4. Subyektlerdiń esabat beriw háreketlerin tártipke salıw.

Bul tiykarlardıń hár biri arawlı qabillanğan nızam hújjetlerine muwapıq shólkemlestiriledi.

Huqıqiy tiykarlar, nızam hújjetleri hám normalardıń islep shıǵılıwı usı tarawda tolıq xızmet etiwın támiyinlew ushın eń aldı menen bul nızamlardıń ámelde islep atırǵanlıǵın qadaǵalaw zárúr. Elimizde isbilermenlik tarawındaǵı normalardıń buzılıw jaǵdayları da bar. Olardıń ishinde eń kóp nızam buzıwshılıq júz beretuǵın normalarǵa licenziyasız iskerlik júritiw, miynet nızamshılıǵın buzıw, sanitariya-gigiena hám ekologiyalıq normalarǵa ámel etpew, esabatlardı naduris usınıw, salıq nızamshılıǵına ámel etpew sıyaqlılar kiredi.

Bunday nızam buzıwshılıqtıń aldın alıwda nızam hújjetlerin muwapıqlastırıwdıń roli úlken. Sonlıqtan Jańa Ózbekstan rawajlanıw strategiyasında bul tarawdı tártipke salıwshı bir neshe hújjetlerdiń bar ekenligin inabatqa alıp birden-bir Isbilermenlik kodeksin islep shıǵıw usınıs etilgen edi.³ Kodekstiń joybarı Ádillik ministrligi tárepinen islep shıǵılıp, 2022-jılda jámáátshilik dodalawına qoyılǵan edi.

2024-jıl 15-avgust kúni Oliy Majlis Senatınıń 55-jalıp májlisinde Isbilermenlik kodeksi maqullandı. Onda 100 den artıq nızamshılıq hújjetlerin unifikacijalaw názerde tutılǵan bolıp, tiykarǵı maqseti isbilermenlik tarawındaǵı qatnasıqlardı tártipke salıwdan ibarat. Kodekste biznes subyektleri kishi, orta hám iri subyektler sıpatında klaslarǵa ajratılmaqta hám xalıqaralıq standartlarǵa muwapıq hayallar hám jaslar isbilermenligin qollap-quwatlaw sisteması engizilmekte.⁴

Ózbekstanda isbilermenlik subyektleriniń huqıqiy statusı hám isbilermenliginiń huqıqiy tiykarları mámleket ekonomikasın rawajlandırıw, básekiles bazar ortalıǵın qalıplestiriw hám jámiyette sociallıq turaqlılıqtı támiyinlewde úlken áhmiyetke iye. Mámlekette biznes subyektleriniń huqıqiy statusı anıq belgilengen bolıp, olar tiyisli normativ-huqıqiy hújjetler menen tártipke salınadı. Onda belgilengen huqıqlar olarǵa ekonomikalıq erkinlikti támiyinlew, xalıqaralıq bazarlarǵa shıǵıw hám mal-múlkke iyelik etiw imkaniyatın beredi. Biraq isbilermenler óz minnetlemelerin orınlamaw yamasa nızam talaplarına boysınbawı kóbinese huqıqiy mashqalalar hám qaǵıydabuzarlıqlarǵa alıp keledi. Ulıwmalastırıw aytqanda, huqıqiy mashqalalardıń tiykarǵı sebepleri tómendegilerden ibarat:

1. Huqıqiy sawatxanlıqtıń jeterli dárejede emesligi;
2. Licenziya hám ruxsatnamalardı alıwdaǵı ayırım qıyınshılıqlar;
3. Salıq sistemasınıń quramalıǵı.

Bul mashqalalardı saplastırıw ushın mámleket tárepinen ámelge asırılıp atırǵan reformalar hám is-ilajlar áhmiyetli. Onlayn sistemalardıń engiziliwi, mámleketlik xızmetlerdi cıfrlastırıw hám isbilermenlikti qollap quwatlaw dástúrleriniń islep shıǵılıwı unamli nátiyjelerdi bermekte.

³ Jańa Ózbekistan rawajlanıw strategiyası. Toliqtırılǵan ekinshi basılımina tiykarlangan qaraqalpaqsha birinshi basılım. – Nókis.: “Qaraqalpaqstan” baspası. 2022-jıl, 440 bet.

⁴ Daryo.uz – “Ózbekistonda Tadbirkorlik kodeksi ma’qullandı.” – <https://daryo.uz/2024/08/15/ozbekistonda-tadbirkorlik-kodeksi-maqullandi>

Birden bir Isbilermenlik kodeksiniń islep shıǵılıwı bul tarawdaǵı kemshiliklerdi kemeytiw hám huqıqıy tártipti bekkemlew ushın nátiyjeli huqıqıy baza bolıwı kútilmekte. Ol biznes iskerligi ushın anıq hám birden-bir huqıqıy tiykar bolıp, nızamshılıqtı xalıqaralıq standartlarǵa maslastırıwǵa xızmet qıladı.

References:

1. Jańa Ózbekistan rawajlanıw strategiyası. Toliqtırılǵan ekinshi basımına tiykarlanǵan qaraqalpaqsha birinshi basım. – Nókis.: “Qaraqalpaqstan” baspası. 2022-jıl, 440 bet.
2. Isbilermenlik (biznes) huqıqı (sabaqlıq) / Avtorlar toparı – T.: TDYU, 2019. – 218 bet.
<https://drive.google.com/file/d/1riZllvW0TeRY1LM1c9k39adR3x8R-7qF/view>
3. «Isbilermenlik hám isbilermenlik iskerliginiń kepillikleri haqqında»ǵı nızam:
<https://lex.uz/mact/-2081>
4. “Isbilermenlik subyektleriniń huqıqları hám nızamlı máplerin qorǵaw sistemasın ele de jetilistiriw is-ilajları haqqında” Prezident pármanı. 27.07.2018 jıl. PF-5490-son.
<https://lex.uz/docs/-3839746#-4462682>
5. Daryo.uz – “Ózbekistonda Tadbirkorlik kodeksi ma’qullandi.”
<https://daryo.uz/2024/08/15/ozbekistonda-tadbirkorlik-kodeksi-maqullandi>